

Nives Sulič Dular

Marjan Drnovšek, Usodna privlačnost Amerike.

Nova revija, Ljubljana 1998 (zbirka Korenine)

Kaj imajo skupnega menica za petdeset goldinarjev, železniška nesreča, Titanik, novi stari plašč neke iznajdljive kuharice, Etbin Kristan in nagrobnik v obliki križa na ljubljanskem pokopališču? Vse vam bo jasno, če boste vzeli v roke knjigo zgodovinarja Marjana Drnovška, ki mu je to tretja publikacija s temo slovenskega izseljenstva (po knjigah Pot slovenskih izseljencev na tuje. Od Ljubljane do Ellis Islanda – Otoka solza v New Yorku 1880–1924 in dveh otroških slikanicah z naslovom V Ameriko).

Tokrat si je avtor za temo svoje knjige izbral mit o obljubljeni deželi na oni strani Atlantskega oceana, ki je vabil in zapeljeval Slovence predvsem v 19. in kasneje v 20. stoletju in povzročal množično izseljevanje tudi s slovenskega ozemlja. Amerika – s tem so mišljene Združene države Amerike – je bila tisti magnet, ki je razvnel domišljijo marsikaterega Slovenca na podeželju kot v mestu, v manj razvitih slovenskih pokrajinah, kot so bile Dolenjska, Bela krajina ali Prekmurje, pa tudi v predelih, ki jih sicer običajno ne povezujemo z izseljevanjem, na primer v delu Gorenjske. Ta mit o deželi, kjer lahko obogati prav vsakdo, so pomagala ohranjati pisna poročila izseljencev, pisana domačim, prijateljem ali natisnjena v katerem od časopisov, njihovi bolj ali manj pogosti obiski doma ali pa pripovedovanje povratnikov, ki so burila domišljijo poslušalcev in jim pričarala to nenavadno deželo, v kateri je vse drugačno in – kakor si je to prenekateri razlagal – seveda bolje. Hladnih ni pustil niti tistih, ki so svarili pred posledicami množičnega izseljevanja in so zato z opozorilnimi članki v časopisju skušali opozoriti bralce, da v Ameriki pač ni samo zunanji blišč in denar ne raste po drevesih, temveč ga je treba trdo zaslužiti in včasih plačati tudi z lastnim življenjem.

Avtor je črpal vire iz arhivskih virov, številnih časopisov in koledarjev iz Slovenije ter tujine in iz strokovnih publikacij. Z osebnimi in javnimi pismi, ki zarisujejo prve vtise in težave slovenskih izseljencev ob srečanju z ameriško celino, mu je uspelo pričarati življenjske usode in bralca prestaviti v nekaj manj ali več kot stoletje oddaljen drug svet, ki je bil za te izseljence tako drugačen, kot bi bili za sodobnega Slovenca drugačni prebivalci kakega drugega planeta. Pisma odsevajo odzive posameznikov na novo okolje in razkrivajo čustvene

stiske njihovih avtorjev, ki so se s tem okoljem bolj ali manj uspešno spopadali, pa tudi njihovo politično in versko pripadnost, omiko, izobrazbo, navezanost na družino, sorodnike, domačo vas ali kraj v Sloveniji, želje in načrte za prihodnost. Poleg tega pa so v časopisih objavljena pisma zanimiva tudi zato, ker so služila posameznim časopisom in njihovim urednikom kot sredstvo za manipuliranje bralcev, odvisno od usmerjenosti časopisa. Vsa ta pisma, potopise ali poročila so spretno vpeta v sočasno gospodarsko, politično in kulturno dogajanje v ZDA, in tudi na Slovenskem, dopolnjujejo pa jih tudi številne pojasnjevalne opombe.

Avtor je kronološko spremljal izseljenski tok iz Slovenije v Združene države. Časovni okvir dela zajema 19. in prva desetletja 20. stoletja, ko je bil priseljenski val s slovenskega ozemlja najgostejši, žal pa ne posega v kasnejše obdobje, kar bi bilo zanimivo že zaradi primerjave in dostopnosti ustnih virov; Amerike se namreč še zmeraj drži nekaj nekdanje slave, kar potrjuje tudi v knjigi omenjeni grafit z ene od ljubljanskih ulic.

Čeprav je avtor posvetil precej prostora tudi nekaterim misijonarjem, na primer Lovrencu Lavtizarju in Francu Pircu, ali obširnimi popotnim vtisom duhovnika Jurija Trunka, pa ga je v prvi vrsti zanimalo »doživljanje malega človeka, ki je v izseljenskem valu predstavljal večino«, kakor pravi v uvodu. Tako spoznavamo

»ameriški čudež« na eni in neizprosen boj za preživetje na drugi strani na podlagi pisem izobraženih duhovnikov in njihovih sester, bogoslovcev, preprostih krošnjarjev, malih trgovcev, kmetov, mladega avanturista, bodočega zdravnika, rudarja. Posebno pretresljiva so pisma kuharice Lize iz New Yorka, ki jih je pošiljala domačim v Celju med letoma 1908 in 1916. Optimistične in olepšane opise njenega službovanja ter gmotno preskrbljenega življenja postavljajo na laž dodatni podatki iz korespondence njenih sorodnikov, iz katerih je razvidno, kako trdo je bilo njeno življenje v New Yorku. Knjiga o usodni privlačnosti Amerike je tako zanimivo, včasih kar napeto branje, ki pa se ne glede na svoj lahko berljivi slog opira na trdne temelje in številne preverjene podatke. Dopolnjujejo jo številne (na nekaterih mestih morda celo ne nujne pripombe in zanimive fotografije iz zbirk zasebnih zbiralcev ali publikacij J. M. Trunka in J. Zavertnika iz začetka 20. stoletja, povzetek v slovenskem in angleškem jeziku ter obširen pregled literature in virov.

